

BĄDŹ (527) *cn*

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) – XVII w.

1. Łączy współrzędnie składniki w wypowiedzeniu pojedynczym lub całe wypowiedzenia wskazując na (520) :

A. *Stosunek pozornie rozłączny, w rzeczywistości łączny, (ściślej rozłączno-łączny); w zdaniach twierdzących 'zarówno jak, i ... i, czy ... czy'; w zdaniach przeczących ani ... ani; nisi quod, quasi atque Mącz (434) :*

a. *Zespolecie składników w zdaniu pojedynczym (384) :*

Połączenia: »bądź też« (25): MetrKor 40/815; FalZioł IV 37d; LibLeg 6/156; KromRozm II g3, t3v, y2; KromRozm III A4v, B4, L5v; Diar 20; GroicPorz k3; KrowObr 89; Leop 2.Reg 15/22, Dan 7/18; Mącz 183e; RejPos 257; RejZwierc 38v, 106; LatHar 28; SarnStat 180, 197, 336, 923, 1080, 1165. Cf »bądź ... albo«, »bądź ... bądź«, »bądź ... bądź ...«.

»bądź też i« (2): áby dźierzáwy Krzełzowfka y Zámechfka/ w źiemiách Rułkich/ bądź téz y w Woiewództwie Belłkim leżące [...] były iemu [...] dané SarnStat 1052; KlonFlis E4v.

»bądź też to«: Diar 20 cf »bądź ... bądź«.

*»bądź to« (12): BielSpr b4, 8v; MetrKor 26/62v; FalZioł *7; BielŻyw 109; KromRozm III Mv; BielKom nlb 4; RejZwierc 106; SarnStat 85 [2 r.], 1165. Cf »bądź ... albo«, »bądź ... bądź«, »bądź ... bądź ...«.*

*»bądź (bądź to) ... a(l)bo (albo i, a(l)bo też« (37): a zadney yney rzeczy bandz tho maley albo wielkiew MetrKor 26/62v, 40/815; Nie radźze fie cudzoźiemcá/ Bądź Węgrzyná álbo Niemcá BierEz Q; FalZioł *7 V 99; A ktorich tesz poddanich nállich wten czas wnyewołą do panftwa wałchego powiedly bącz męłkiego abo niewyefczego stanv abifczie wi przyaczief nasch tich wżitkych poddanich naszich rofkazal zebracz LibLeg 11/65v; BielKom nlb 4, Ev; GliczKsiąz G6; Mącz 442b; SienLek 49, 63, 73v, 106v, 119 (10); RejPos 63; BielSpr 8v; ActReg 18, 28; Facinus — Vczinek znaczny, bądź zły albo dobry. Calep 405a, 415b, 427b, 459a, 470b, 930b (8); SarnStat 347, 425, 1203, 1204, 1252.*

»bądź (bądź to) ... bądź (bądź też, bądź też i, bądź też to, bądź to« (107): FalZioł IV 37d; Załzią Lvdzie kthorzibi bily obwyżany panom swoym, bancz slvfbą, bancz thefz yakyem ynfzem vynovacsthvem [...] nyemayą bycz w drvgyey zyemy przechowany LibLeg 6/156; RejKup f5; KromRozm I H2; KromRozm II g3, t3v, y2; KromRozm III A4v, B4, L5v; ilekroć jeno Rzeczpospolita Korony tej opatrzenia ktorego potrzebuje bądź to w domowym porządku, bądź też to w obronie postronnej nieprzyjacielskiej, omieszkiwać nie raczysz sejmow Koronie zwykłych [...] składać. Diar 20; BielKom E7; GroicPorz k3; KrowObr 89; Leop Lev 20/2, Ruth 3/10, 2.Reg 15/22; BibRadz Dan 7/8; Mącz 183c, 214c, [2 r.], 471b, 508b; RejPos 61; KuczbKat 9; RejZwierc 38v, 106; BielSpr b4; KochMon 20; BudBib C3v [2 r.], Num 18/15; Strum Q2; BudNT c5; Oczko lv; ModrzBaz 2, 86v, 111, 120v; NiemObr 50; Bądź ptaká/ bądź záiacá fzucałz po tem boru/ Gołćiu/ fluchay méy rády KochFr 77; ReszHoz 128; PudłFr 41; Phil P; OrzJan 59; LatHar 28, 158, 277, 514, 581 (10); RybGęśli A3, B3v; WujNT 596, 1.Cor 12/13 [2 r.]; JanNKar A4, C3v, F, F3v; A ci wżyfy/ którzyby byli pozwáni/ vigore constitutionis Séymu przefłłego Piotrkowłkiego o Ewikcią/ bądź to o fummy/ bądź

to o dobrá: tedy Roku mieć nie mogą piérwéy *SarnStat* 85, 7, 86, 1080, 1199, 1217 (37); *PowodPr* 76; *VotSzl Ev* [2 r.]; *KlonFlis* E4v.

»bądz ... jako i«: toć rospędzi wżelką zsiádłość krwie/ bądz zwierzchu/ iáko y wewnątrz *SienLek* 149v.

»bądz ... bądz (bądz też) ... a(l)bo (albo też);bądz...abo... bądz też; albo ... albo (albo i) ...bądz (bądz i)« (39 : 2 : 2): *KromRozm II* a4v; *KromRozm III* B7v; *Leop Lev* 24/16; *UstPraw* B4; *Mącz* 26d; *SienLek* 67v, 85v, 125, 135v; *WujJud* 215; *Oczko* 15; *GórnRozm* B2; Dzbanie poléwany/ Bądz płącz/ bądz żarty/ bądz gorące woyny/ Bądz miłość nieśiefz/ álbo íen ípokoiny: [...] przymkni fye do nas *KochPieś* 4; *Calep* 55b, 416b; Gośpodárstwo/ to álbo przy Pánicy/ álbo v wdowcá/ bądz y v rządneho młodzieńcá/ zależy na rządną Dworkę *GostGosp* 128; *Phil* L; *SarnStat* 442, 509, 705, 869, 1114 (18); *PowodPr* 58.

»bądz (bądz to) ... bądz (bądz też) ...« (18): *BielŻyw* 109; *KromRozm III* Mv; *GliczKsiąż* G3v, G4; *GroicPorz* k3; *KrowObr* 17v, 110v, 202v; *Mącz* 478a; *RejPos* 233v, 257; *ModrzBaz* 86v; *Oczko* 25; *LatHar* 578, 581; my wżyścy w iedno íeštełmy okrczeni/ bądz Zydowie/ bądz Pogáni; bądz niewolnicy/ bądz wolni *WujNT* 1.Cor 12/13, *Rom* 12/6, 1.Cor 3/21; *SarnStat* 1235.

»bądz ... albo ... choć«: Gdy komu bielmo na oczu íeśt bądz koniowi/ albo ktoremu człowiekowi/ choć zwierzęciu *FalZioł* IV 39a.

»bądz ... bądz ... i« (3): *KromRozm III* Cv; kiedy zbáwienie ludzkie bywa przypifáne ktoremu człowiekowi [...] iáko piérwżey po Bogu przyczynie zbáwienia: bądz przez modlitwy y przyczyny: bądz przez karánie y nápomínánie/ y ktoreżkolwiek inne ípofohy. *WujNT* 796; íeścze ínádnieyfyz procesś przeciw tym, co z rufznicą bądz po tárgu, bądz po wefelu chodzą, y ná Séymikách.*SarnStat* 500.

»bądz ... lub ... i«: Wżytko co íe rodzi/ Bądz po ziemi chodzi/ Lub w morfkiey wnętrzości/ Y wietrzney próżności/ Iáko kofarz íeie Oítrą kofą ściele *SzarzRyt* A.

»li ... bądz ... bądz«: Medykli to mądry [...] bądz Prokurat [...] bądz Philozoph [...] íeśli domowych rzeczy zániecha [...] głupśtwem wielkim á páięczyną íego rozum íe będzie zdoíł. *GostGospSieb* +2 – +2v.

α. *Jednokrotne stoi na czele rozłączno-łącznego szeregu składników, nie powiązanych między sobą żadnymi spójnikami (z tym, że wyjątkowo ostatni człon może być poprzedzony spójnikiem), albo wprowadza zdanie, zawierające taki szereg składników (13) : BielKom* B5; *SienLek* T2v; [oni puszczają *Bieniaszowi* dwu kmieciu] zewśzytkiemí íprawiedliwofíciami ich, tak długo y ízeroko, iáko íprzylięgłofíciami ktem włokom nálieży, bądz w łákach, w íeśiech, borach, Morzu etc. *ZapKościér* 13; *OrzJan* 128; *SarnStat* 1070, 1099.

»bądz to« (4): *FalZioł* II 4a; *MetrKor* 37/2v; owym [...] co máią íkórę po wiérzchu plugáwą/ bądz to będą ítrupy/ párchy/ otręby/ (porriginem zowiém) łupieże/ krofty fuché/ álbo zropioné *Oczko* 14v; *SarnStat* 92. Cf »bądz ... i«.

»bądz (bądz to) ... i« (3): nycz nyechczą poczynacz any czynycz bądz tho radą skuthkyem pyźmém slowy y ynym kthorim kolwyek wymyflyoným obyczayem *MetrKor* 37/2v; álbo przy iákim kolwiek

innym zgwałceniu pokoiu poŝpolitego/ bądź ręką/ mieczem/ ogniem/ y ktorym kolwiek innym obyczáiem. *GroicPorz* m3v; *OstrEpit* A2.

b. *Stoi na czele wypowiedzeń współrzędnych, będących w stosunku warunkowym lub czasowym do wypowiedzenia nadrzędnego ale pozbawionych osobnych wskaźników tego ostatniego stosunku; 'zarówno jeżeli (kiedy) ... jak i jeżeli (kiedy), bez względu na to czy ... czy też' itp. (50) :*

Połączenia: »bądź też« (4): *Leop Num* 26/56; *SarnStat* 98, 1168; *CzahTr* H2v. *Cf* »bądź ... bądź«.

»bądź to« (3): *BielKron* 126v; *GórnDworz* T8; *KochPs* 187. *Cf* »bądź ... albo«.

»bądź (bądź to) ... albo« (11): *BielŻyw* 93; *SeklKat* F; *Práwá* vřtáwił áby wolno káždey bialey głowie ofiárowác fwą młodość komu chce/ bądź mężátká álbo dzyewká. *BielKron* 151, 126v; *SienLek* 82, 98, 99; *GórnDworz* T8; *SarnStat* 293, 665, 920.

»bądź (bądź to) ... bądź (bądź też)« (17): *Leop Num* 26/56; *Oczko* 11; *KochPs* 46, 187; *KochFr* 107; á bronić go ináczey nie może ieno ták./ iżby o iego czynił krzywde/ bądź tego chce on vbogi Szláchćic/ bądź tego niechce *GórnRozm* C4v, C2, N3; *ActReg* 28; *KochPieś* 43, *KochTarn* 74; *SarnStat* 98, 312, 590, 1168; Da odfiak by nařlábfzy czwierdzi z polá záváždy/ Bądź przegra bądź też wygra przyzna mi to koždy *CzahTr* H2v; *SzarzRyt* C2v.

»bądź ... bądź ... albo (albo też)« (2): *Mocz* wřzelkego [!] lekarřtwa w fię bierze/ bądź zathwardzaiące/ bądź odmiękczáiące/ albo theż pořilaiące *FalZioł* I 156b; *BudBib* C.

»niech ... albo ... bądź«: Ty wřzytki náuki wyřřzey miánowane/ [...] niech to będą Poetowie/ álbo dwánařcie y więcey tablic do obyczáiw řtánowienia/ bądź dzieiow przeřřlych álbo terážnieyřlych piřárze *GostGospSieb* ^{+2v}.

B. *Stosunek rozłączny 'albo, lub, czy'; sive ... sive Mącz, Cn; seu ... sive Mącz; si ... si, sive, utrum, utrumcumque, utrumvis Cn (84) :*

a. *Zespolenie składników w wypowiedzenia pojedynczym (74) :* *RejKup* k8v; *UstPraw* G4; *MycPrz* I C4; *Phil* N2, O; widzác Dwu mężow/ co fię byli Ná to/ řpoł vřádzili/ By iá chytrostíá bądź gwałtem zelżyli *GrabowSet* B3; *OstrEpit* A3; *SarnStat* 15; *KlonFlis* H2v.

Połączenia: »bądź raczej«: *LatHar* 74. *Cf* »bądź ... bądź«.

»bądź też« (3): *KrowObr* 128v; *Phil* B4; A gdy záplácone Bargieltem kupie w řzpiklerze czerwone Zřypieřz/ bądź też do Popielnego dworu *KlonFlis* H3v. *Cf* »bądź ... bądź«.

»bądź to« (2): *BielKron* 9; *Oczko* 27v. *Cf* »bądź to ... bądź ... takież... i«.

»bądź ... albo i«: A co powyádařz/ iż wřřyřtek kořcyoř krzeřciyáńřki/ bądź od czterzech/ pyáci/ řřeřci/ álbo y od tyřyácá lat zbłádził. *KromRozm* I F.

»bądź (bądź to) ... bądź (bądź raczej, bądź też)« (27): naleřć fię dam/ bądź řam przes fię/ bądź teřz przes pořlá řwego *KrowObr* 128v; *Mącz* 343b, 390a, 390d; *BudBib* I B4; *Oczko* 27v; *CzechEp* 117; *KochFr* 32; *GórnRozm* D2; *KochProp* 13; *ActReg* 7, 27, 29, 141; *KochFrag* 13; Ofiárá tá řwięta/ ktorá po Polřku Mřřá názywamy/ bądź z Lácińřkiego řłowá Miřřá, bądź ráczey z Zydowřkiego Minchách/ álbo Miřřáth *LatHar* 74, 243, 320, 328, 508, 569; *JanNKar* B4v, C3v; Ale y tu wnetze ieřt wáptienié, ieřli Aktorowi álbo powodowéy řtronie, bądź dowóđ, bądź odwóđ przykázowác *SarnStat* 792, 827; *VotSzl* C3v; *GostCast* 39.

»bądź ... bądź ... bądź« (2): Dayże fię winnym z tych czworákich rzeczy/ [...] á fpořob grzechu (to iefł bądź obzárftwo/ bądź kradzież/ bądź co inřzego) *LatHar* 137, 148.

»bądź to ... bądź ... takieř ... i«: krolowie [*Egiptu*] [...] nie chowáli ná dworze řwoim řadnego řługi ktoryby był cřego ofobnego nie vmiał/ [...] bądź to w rvcerřkichrzeczách/ bądź w náukách/ tákieř rzemieřlech/ y inych rzeczách rořtropnych *BielKron* 9.

Szereg: »bądź długo, bądź krótko; bądź za długą, bądź za krótką chwilę; bądź krótko, bądź długo« = *prędeř czy poźnieř* (2 : 1): *CzechEp* 117; Bo bądź krótko/ bądź długo/ przedfię przydřie ktemu/ Ze fię człowiek obaczy *KochFr* 32; *KochFrag* 13.

b. Zespoleńie wypowiedzeń (10) :

Połączenia: »bądź teř« (2): wprzod tego řobie řyczył/ áby řłowo byřtre z vřt iego nie wyřłó/ ktoreby řłuchácze y vcřciwe vřzy obrařác miáło/ bądź teř iego zdániu y woley řprzećiwne było. *Phil* G3, F3.

»bądź ... bądź« (2): Velint, nolint, Bądź rádři/ bądź nierádři. *Mącz* 506a; *SarnStat* 442.

α. W wypowiedzeniach pytajnych zależnych (4) :

Połączenia: »izař ... bądź«: IZař wodz Thebáńřki [...] zda fię być řzczęřliwřzy/ Niř on AEmilius/ [...] Bądź támten řzczęřliwřzy/ powáźnieyřza řywie řławá [*Strusa*] *SzarzRyt* C2.

»jeřliř ... bądź«: iemu nic ná tym iefłiř řłufźnie á práwnie bądź niepráwnie bywa řkázowan ná řmierć *Phil* S.

»kiedy ... bądź«: vpátruy to pilnie/ Kiedy mař zámilćeć/ bądź rzecz nieomyřnie. *Phil* G2.

»jeřliř ... czyli ... bądź«: ktoby miedzy wřzyřtkimi Hetmány był nářzczęřliwřzy y náfortunnieyřzy/ iefłiř on řam czyli Chábriás bądź Iphikrates. *Phil* N.

C. Stosunek włączny; 'na przykład' (2) :

Zespoleńie skłádników w wypowiedzeniu pojedynczym (1):

Połączenie: »bądź i«: Ná miedzy/ płonki áłbo iáką drzewinę/ bądź y wierzbineę ma řtáwić *GostGosp* 30.

2. Wprowadza wypowiedzenie podrzędne przyzwalające 'choć, choćby nawet'; etiam Vulg (5) : Jeřliřeby człowiek miał řpráwę zbiałą głowá kthoraby byłá řłuźebnicą bądź by teř řłáchcianká [*Vulg: etiam nubilis*] (*marg*) Zařlubioną (-) *Leop Lev* 19/20; pořłufźeńřtwo w rzeczách duchownych powinien iefł káźdy przełóřonym duchownym; kto [...] iefł Chrzeřćijáńinem [...] bądź krol ábo Cefarř. *WujNT* 783.

Połączenie: »bądź ... bądź ...«: Tákw niewola nieřcierpi/ nie řpuřci nikomu. Bądź on groř/ bądź on křięźę/ bądź wielkiego domu. *KmitaSpit* C6.

***** Bez wystarczającego kontekstu (2) :** Seu disiunctiva particula, Albo/ Bądź Acz. *Mącz* 390a; Sive – Iefł [!], albo, bądź, chociař. *Calep* 986a.

Synonimy: **2. chociař, choć.**

Cf BYĆ, COŹKOLWIEK BĄDŹ, JAKIKOLWIEK BĄDŹ, KĘDY BĄDŹ, KTOKOLWIEK BĄDŹ, KTÓRY BĄDŹ, KTORYKOLWIEK BĄDŹ, KTOŹKOLWIEK BĄDŹ